

Colecția *Viața în Hristos*.

Seria *Mărgăritare*

11

**MINUNILE MAICII DOMNULUI
DE LA
IZVORUL TĂMĂDUIRII**

Traducere din limba greacă veche

de LAURA ENACHE

Ediție îngrijită, introducere și note

de Pr. DRAGOȘ BAHRIM

Carte tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA

Iași, 2020

Cuprins

Introducere	7
Minunile Maicii Domnului de la Izvorului Tămăduirii Istorisire despre întemeierea bisericilor de la Izvorul Născătoarei de Dumnezeu și despre minunile care au loc în ele	17
<i>Nichifor Calist Xantopoulos,</i> Canon de rugăciune către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu la Praznicul Izvorului Tămăduirii	75

Introducere

*Preasfintei Născătoare de Dumnezeu
și Pururea Fecioarei Maria*

Minunile *Izvorului Tămăduirilor*, aflat sub protecția Maicii Domnului, numit mai târziu *Izvorul primitor al vieții* (ζωοδόχος πηγή), încep la periferia Constantinopolului în secolul al V-lea în timpul domniei Împăratului Leon I (457-474). Potrivit legendei istorisite în colecția de minuni anonimă datând din secolul al X-lea, publicată în volumul de față¹, tânărul împărat Leon, mai înainte de a accede la tron, a descoperit Izvorul în afara zidurilor cetății, pe drumul spre Constantinopol, unde a întâlnit un orb însetat, pe care s-a oferit să-l călăuzească. O apariție a Maicii Domnului îi indică Izvorul acoperit de mâl și de mlaștină. La îndemnul Acesteia, ia din mâlul

¹ Istoria Izvorului și minunilor lui este cunoscută mai ales prin intermediul sărbătorii și *Sinaxarului* din Vinerea Săptămânii Luminate.

Izvorului și unge ochii orbului, care își recapătă vederea pe loc. Același glas al Fecioarei îi procește lui Leon că va ajunge împărat. În semn de mulțumire pentru minune, Leon curăță Izvorul și construiește acolo o mică Biserică numită *Καταφυγή*, adică *Refugiu*.

Apele Izvorului au continuat să facă mulțime de minuni. În secolul al VI-lea, Împăratul Justinian, vindecat de boala *dysuriei* prin apa sfințită a Izvorului, a construit o biserică mai mare cu cupolă, care va deveni edificiul central al viitoarei mănăstiri de călugări, ce pare să funcționeze aproximativ din anul 536. Biserica, deși distrusă parțial de cutremure și restaurată în multe rânduri, pare să fi ajuns cel puțin până în secolul al XV-lea și al XVI-lea. Izvorul prilejuia o procesiune imperială în ziua Înălțării, când împăratul vizita Biserica, rămânea la celebrarea Liturghiei, urmată de o agapă la care participa și patriarhul.

Pelerinii Izvorului erau atât din rândurile cetățenilor Constantinopolului, cât și din toate regiunile imperiului, din sate și orașe. Ei se vindecau bând apă din Sfântul Izvor, sau îmbăindu-se în apele Izvorului, sau turnând ulcioare de apă pe întreg trupul, sau luând mâl și ungându-și

părțile trupului afectate de boală, sau chiar numai bând untdelemn de la candela din fața icoanei Fecioarei.

Colecția minunilor traduse în acest mic volum este păstrată într-un manuscris datând din secolul al XII-lea la Vatican, *Vat. gr. 822* (ff. 180^v-207^v), și a fost editată pentru prima dată de bollandiști în *Acta Sanctorum Novembris III* (Bruxelles, 1910). O nouă ediție, după al cărei text grecesc a fost realizată și cartea de față, a fost publicată de bizantiniștii americani Alice-Mary Talbot și Scott Fitzgerald Johnson în colecția *Dumbarton Oaks Medieval Library*².

Avem de a face cu o compilație de minuni și tămăduiri și alte intervenții minunate ale Maicii Domnului de la Izvor, marcând cinci secole, aproximativ de la 450 până la 950. Cum indică autorul în prolog, stilul acestor povestiri este simplu și neîmpodobit pentru a fi cât mai accesibil oamenilor simpli, târgoveților, meșteșugarilor și țăranilor. Autorul anonim include un mic grup de minuni din secolul al VI-lea, unul din

² Alice-Mary Talbot, Scott Fitzgerald Johnson, *Miracle Tales from Byzantium* (*Dumbarton Oaks Medieval Library*), Harvard University Press, Cambridge, London, 2012, pp. 204-296.

secolul al VIII-lea, dar în cele din urmă, se concentrează pe evenimente care au avut loc în secolele al IX-lea și al X-lea, ultimele menționate fiind contemporane lui. Mulți dintre cei vindecați la Izvor erau membri ai familiilor imperiale sau oficiali de la curte, care, în semn de mulțumire, contribuiau la înflorirea și bunăstarea sfântului locaș: „Și după puțin timp, a părăsit și ea viața aceasta și a fost înmormântată în partea dreaptă a bazinului cu apă la intrarea în narthex, după ce a încredințat bisericii odoare de mult preț, dvere bătute cu fir de aur și vase pentru primirea jertfei celei fără de sânge de mult preț și altele cu care biserica este împodobită” (cap. 15, *infra*, p...). Astfel, autorul descrie numeroase acte imperiale de patronaj al sfântului locaș, în mod special ctitorirea bisericilor și paracliselor, restaurarea Bisericii principale, după prăbușirea cupolei în timpul cutremurului din 869, înzestrarea cu sfinte odoare de preț, precum și importante danii.

De asemenea, e important de menționat că autorul spune că ultimele 11 minuni din colecția sa, care au avut probabil loc în timpul domniei lui Constantin al VII-lea Porfirogenetul (945-959) sau cea a fiului său Roman al II-lea

(959-963), au avut loc în timpul vieții sale, ceea ce indică o dată maximală a compunerii operei, anul 959. Asocierea datei de compunere a operei cu domnia lui Constantin al VII-lea Porfirogenetul sau cu a fiului său este plauzibilă, de vreme ce se menționează și că nașterea lui Constantin în 905, este datorată intervenției minunate a Fecioarei.

Biserica Izvorului este rareori menționată în sursele secolelor XI-XIII. În 1204, în timpul Cruciadei a patra și cuceririi Constantinopolului, mănăstirea a fost preluată de clerul latin și altarul Bisericii a fost reamenajat pentru ritul latin. Apa Izvorului în mod repetat și-a pierdut puterile vindecătoare în timpul acestei ocupații latine. După recuperarea Constantinopolului de către Mihail al VIII-lea Paleologul (1261-1282), călugări greci au fost restabiliți în mănăstire, totuși vindecările minunate nu s-au reluat până la accederea la tron a lui Andronic al II-lea (1282-1328), care a renunțat la politicile uniaste ale tatălui său și a îmbrățișat ortodoxia credinței.

La începutul secolului al XIV-lea istoricul Nichifor Calist Xanthopoulos s-a interesat în mod deosebit de Biserica Izvorului și a rescris colecția anonimă din secolul al X-lea (sub forma unei

metaphrasis) într-un stil mai elevat. De asemenea, a lărgit mult textul, furnizând multe detalii noi și exprimându-și opiniile despre pricinile diferitelor boli care aduceau pelerinii la Izvor. Cuvântul lui Xanthopoulos a adăugat alte cincisprezece noi minuni care s-au întâmplat în timpul său și oferă importante informații despre istoria Izvorului în perioada paleologă timpurie, precum și despre reînnoirea cultului. În această perioadă, epitetul ζωοδόχος πηγή, *Izvor primitor de viață*, este atribuit Fecioarei, protectoare a Izvorului, și s-a dezvoltat o nouă iconografie în care Maica Domnului, ținând Pruncul este înfățișată într-un bazin din care curge apă. O nouă zi de sărbătoare a fost instituită în Vinerea de după Paști și Xanthopoulos a scris el însuși slujba închinată sărbătorii, prezentă azi în *Pentecostar*, de unde am preluat și canonul publicat în volumul de față.

Izvorul a continuat să fie vizitat și în secolul al XV-lea și este descris în povestirile câtorva pelerini ruși la Constantinopol. Un anonim rus, care a vizitat Izvorul între 1389 și 1391 este primul care menționează peștele care înoată în Izvor. O legendă spune că în momentul în care

Marea Cetate a căzut sub turci în 1453, un monah prăjea pește în mănăstire. La vestea că turcii iau cu asalt Constantinopolul peștele a sărit pe jumătate fript în Izvor. Astfel, Biserica a primit numele turcesc Balikli (în turcă *balik* înseamnă *pește*). Deși Biserica a fost distrusă în mod sigur prin secolul al XVI-lea, Sfântul Izvor a continuat să curgă și să atragă pelerini. În 1833 s-a construit o nouă biserică lângă Izvor și supraviețuiește până astăzi într-un așezământ la câteva sute de metri în partea de vest de Poarta Izvorului din zidul theodosian. Practic, nu a rămas nimic din structura anterioară a bisericii și a vechiului complex monahal.

Această colecție anonimă de minuni o prezintă vie și foarte lucrătoare pe Maica Domnului, cercetând poporul ei. O icoană de lângă altarul Bisericii Izvorului purta chiar acest nume, *Cercetare*, Ἐπίσκεψις, marcând dese vizite ale Fecioarei și tămăduirea multor bolnavi. Adeseori, aceste tămăduiri minunate erau anunțate prin vedenii de noapte, glasuri misterioase sau chiar apariții ale Maicii Domnului percepute de persoanele bolnave sau aflate în primejdie, ca în cazul monahiei posedate de diavol sau ca în istorisirea cutremurului. În toate aceste minuni,

se arată mila și îndurarea nesfârșită a Fecioarei pentru tot omul aflat în suferință, limanul și „noianul de bunătate” care este Maica Domnului, întărindu-i pe credincioși în credință și zidindu-i sufletește și trupește.

Pr. Dragoș Bahrim

**Minunile Maicii Domnului
de la
Izvorul Tămăduirii**

Istorisire despre întemeierea bisericilor de la Izvorul Născătoarei de Dumnezeu și despre minunile care au loc în ele

1

Am vrut să descriu minunile Maicii lui Dumnezeu care au avut loc în diferite timpuri în sfântul locaș al acesteia, cel întemeiat la Sfântul său Izvor, pe care cineva l-ar putea numi, pe bună dreptate, Izvor nedeșertat de minuni și de tămăduiri, care izvorăsc neîncetat și fără conținere, fiindcă dumnezeiescul har și dumnezeiasca putere umbresc locașul. Am vrut să descriu în parte cum și de către cine a fost construită biserica cea mare și preafrumoasă și cum au fost construite și paraclisele din jurul ei, care sunt și ele însemnate și minunate. Am tot amânat povestirea, de teamă că nu am cuvânt potrivit pentru istorisirea minunilor, nici minte destulă, nici grai mulțumitor, încât să pot cuprinde cele cu

adevărat necuprinse, ca să nu mă abat de la scopul propus, ci să laud după vrednicie și să le povestesc cititorilor mei.

Totuși nu este de mirare dacă toată limba și mintea omenească nu sunt de ajuns să descrie minunile petrecute de la Maica Domnului și pentru ea, de vreme ce toate cele ce o privesc sunt necunoscute chiar și ordinelor și puterilor îngeresti sau au fost făcute cunoscute și lămurite numai unora, puține, pe care Fiul și Stăpânul le-a făcut părtașe negrăitei Lui Pogorâri: cum a născut fără de strâmtorare pe Cel Necuprins, cum și-a păzit fecioria după naștere și cum a împrumutat trup muritor Celui ce este mai presus de toată firea? Nu este de mirare, așadar, dacă cuvântul nu este în stare să redea minunile săvârșite, de vreme ce semnele și minunile lucrate prin umbrirea Maicii Domnului sunt zeci de mii și toate străine foarte. Prin urmare, cititorul va fi numaidecât plin de îngăduință față de cei ce îndrăznesc să se apropie de unele ca acestea. Ne vom face deci istorisirea noastră cât mai simplă și accesibilă tuturor, evitând eleganța prea mare a cuvântului, pentru ca și oamenii simpli, și cei ce se preocupă cu elocința cuvântului, și cei ce lucrează ogorul să nu aibă nici o dificultate

în a auzi istorisirea, ci, auzind-o pe ea cu mai multă ușurință, să alerge cu râvnă la Izvorul acesteia. Și înțelegând puterea minunilor din faptele ei și devenind foarte sânguitori, să o preamărească vădit pe Maica lui Dumnezeu, dar să-L slăvească și pe Fiul ei, pe Cel proslăvit în asemenea minuni, Cel ce ajută firii celei mai slabe, prin cea mai puternică. Dar trebuie să începem de aici povestirea.

2

Leon, supranumit *Măcelarul*¹, mai înainte de a fi înălțat la vrednicia împărătească a imperiului, întâlnind un orb pe drum, făcându-i-se milă de el, l-a apucat de mână și îl călăuzea pe cale. Și când a ajuns cu el la acest loc al Sfântului Izvor, care încă nu avea nici apă, ci era o mlaștină adâncă plină cu mult mâl, o sete nesuferită – pe cât se pare, din iconomia lui Dumnezeu –, l-a cuprins pe orbul care cerea apă și îl silea pe viitorul împărat să scoată apă și să-i astâmpere setea. Și acela, de mila față de sărac, se silea să găsească ceea ce i se cerea și era neliniștit cu privire

¹ Leon I, Împărat Bizantin între 457-474, a primit acest supranume pentru execuția arienilor rebeli Aspar și Ardabourios în 471.

la găsirea apei. Atunci a auzit aproape de el un glas nevăzut, zicându-i : „Iată apă aici, nu te neliniști”. Și împăratul, auzind glasul, mai tare se grăbea spre izbândirea a ceea ce căuta. Dar, neputând să recunoască Izvorul și să-l găsească din pricina faptului că locul era acoperit cu nămol, iar ceea ce zăcea dedesubt era mâl în loc de apă, și pe când se gândea în sinea lui ce ar putea fi glasul acela și unde ar putea fi apa, a auzit de două ori același glas, adăugându-i și numele și arătându-i și viitoarea vrednicie a împărăției, zicându-i: „Leon împărate, luând din acest nămol și din această apă măloasă *unge ochii orbului*². Căci vei cunoaște îndată cine sunt eu, cea care sălășluiesc în acest loc, încât după aceea îmi vei găti mie casă în care voi și locui și voi ajuta tuturor oamenilor care vor ajunge aici”. Convins fiind pe loc de porunca Maicii Domnului, a făcut sănătoasă vederea orbului cu mâlul arătat lui, încât toți Îl slăveau pe Dumnezeu, Cel ce mai înainte a redat vederea orbului din naștere³ și Care a dat vindecare și acelu orb.

După câțiva ani, luând Leon împărăția, după ce mai înainte a curățit Izvorul cu credință și l-a

² Cf. In 9, 11.

³ Cf. In 9, 1-7.

îngrijit, a construit deasupra lui așa numitul *Refugiu*, care se vede și până astăzi, căruia unii care au venit după aceea i-au lucrat alese adăugiri și pe care l-au înconjurat cu frumusețe încă mai meșteșugită, aducându-l la o mai slăvită măreție⁴. Această minune este înfricoșătoare și o clară arătare de mai înainte și previziune a stăpânirii împărătești a lui Leon. Căci în această minune, Născătoarea de Dumnezeu l-a vestit mai dinainte împărat pe Leon și a dat și vedere celui ce nu vedea, săvârșind două lucrări ale minunii printr-o singură chemare și, în loc de a astâmpăra setea, a dăruit ochi celui ce nu vedea și i-a dat lui Leon, în schimbul iubirii lui de oameni și milostivirii lui, o întreagă împărăție. Atât de mare este darul și dărnicia ei, încât oricine ajunge în Biserica ei și gustă din apa Sfântului Izvor dobândește ceea ce dorește și se slobozește grabnic din ceea ce îl necăjește.

3

O asemenea vedere mai înainte și tămăduire a dobândit și Fericitul Justinian⁵, chiar dacă

⁴ Referință la biserica nouă, ridicată în timpul Împăratului Justinian.

⁵ Justinian I, Împărat Bizantin între 527 și 565.

nu printr-o boală asemănătoare. Căci căzând el în boala numită *dysuria*, adică dificultate în urinare, și neputându-se bucura de nici o tămăduire de la doctorii vremii, ci, fiind stăpânit de dureri nesuferite, a auzit și el un glas spunându-i în vis: „Este cu neputință să te însănătoșești, împărate, afară numai dacă vei bea din apa mea”. Iar el, nerecunoscând nici glasul care îi vorbea, nici putând să-și închipuie locul în care era apa, iarăși, într-o altă noapte, a auzit alt glas, când Născătoarea de Dumnezeu i-a apărut mai clar și spunându-i cumva mai limpede astfel: „Trimite la Izvorul meu și ia apă și te vei face sănătos”.

Iar el, când s-a trezit din somn, îndată a înțeles că ceea ce a auzit este realitate, nu vis și a trimis la Izvor și a luat apă. Și odată cu înghițirea apei, s-a însănătoșit din durerea bolii, fiindcă organele au reînceput să lucreze excrețiile naturale, reluându-și funcțiile de mai înainte. Pentru aceea, mulțumind Binefăcătoarei și oferindu-i daruri în schimb, a ridicat pe temeliiile inițiale această mare biserică în numele Stăpânei. A unit cele patru abside separate într-un chip uimitor într-o singură cupolă, care părea să fie

suspendată în aer⁶, făcând-o să se asemene cu o boltă pe pământ, închipuind bolta mai mare a cerului. Deși cu timpul s-a deteriorat și s-a prăbușit, Împăratul Vasile a reînnoit-o⁷, cum va arăta mai clar cuvântul în continuare.

4

Totuși și aceasta se socotește spre adăugirea minunii, că spun unii că cei ce suferă de urinare grea se țin departe de mâncăruri și băuturi reci, ca să capete sănătatea prin băuturi mai calde. Dar în acest caz, împăratul folosindu-se de apă rece, mai bine zis, de agheasmă plină de har, a fost slobozit din boală, dobândind vindecare printr-un leac socotit contraindicat.

5

Asemenea și Glicheriei⁸, ruda împărătesei Teodora, fiind cuprinsă de o suferință ascunsă și puternică, încât respingea ajutorul oricărui

⁶Descriere literară a planului arhitectural al mării Biserici de la Izvor.

⁷Cupola acestei biserici s-a prăbușit în 869, fiind refăcută de Împăratul Vasile I Macedoneanul; cf. *infra*, cap. 13.

⁸Personaj neidentificat istoric. În capitolul 6 este numită chiar soră a Împărătesei Teodora, soția lui Justinian.

remedii, cheltuind nu puțin la doctori și rugându-se pe la biserici, i s-a poruncit, prin descoperirea Născătoarei de Dumnezeu, să ia din mîlul Izvorului și să se ungă în partea în care se cuibărise boala aceea ascunsă. Făcând aceasta și atrăgându-și ajutorul Maicii Domnului, prin credința înfocată, s-a scuturat de boală. Și mult rugându-se de împăratul să fie înmormântată în biserica Prealăudatei și neîngăduindu-i-se, a fost înmormântată cu tot neamul în Biserica Sfinței Ana⁹. Pentru aceea, s-a hotărât să fie anual dăruți și bani din vistierile împărătești pentru îngrijirea mormintelor acestora de lângă Augusta de care am vorbit mai înainte, deși timpul a adus cu sine tăierea unei asemenea danii, așa cum obișnuiește el să strice multe din cele bune, atunci când nu se primește cuvenita purtare de grijă pentru bisericile lui Dumnezeu de la cei ce se află la stăpânire.

6

Dar și în aceste zile ale împărăției lui Justinian, cel ce a strălucit între împărați, cineva dintre cei vestiți și străluciți la curțile împărătești

⁹ Pare a fi un paraclis în incinta Mănăstirii Izvorului Tămăduirii. Este menționată și în capitolele 16 și 18.